

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historica Relatio De Ortu Et Progressu Fidei Orthodoxae In Regno Chinensi Per Missionarios Societatis Jesu

Schall von Bell, Johann Adam

Ratisbonae, 1672

Cap. XXI. Ultimus pro instaurata Astronomia conflictus, & ex illo victoria
Europaei calculi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11805

Pauca hæc servata memoriâ optimi senis P. Joannis Adami Schall, atque in Europam perscripta, in illa humanarum rerum vicissitudine & juxta operariorum defectu, ac laborum messe, non sola sunt quæ narrari possent, licet sola sint, quæ comperta nobis sunt. Præterquam quòd quotidianum miraculum sit, horum præstari quidquam (ne tam exaggerata dicamus) in illa nationum modò confusarum coluvie; quæ nisi literæ annuæ plura promitterent, sola sufficerent. Revelationibus & prodigijs cælestibus affinia eo sensu narrantur, quo ab hominibus accepta sunt, & hominum judicio comprobata. Multa haud dubiè DEUS sine nobis, & nobiscum in nobis operatur, quia tamen publicæ authoritatis fidem arrogare non est privatorum; historiam rerum gestarum, ut humanitus repræsentata est; non ut cælitus accepta, retulimus.

CAPUT XXI.

*Ultimus præinstaurata Astronomia conflictus,
& ex illo victoria Europæi calculi.*

TRiginta annis vario Marte probata fuit Europæorum methodus, adversus Chinensium in conficiendis Ephemeridibus, & com-

280. *Initia Expedit. Christianæ ad Chines.*
pilandis temporum momentis, rationes. Mahometani toto præcedentis Imperij tempore classem suam in eo tribunali habuerant, eo fine, ut quæ Chinesi regulæ deerant, ipsorum quoque modo suppleret industria. Eo igitur tempore, quo Astronomis Europæis, cum Chinesibus bellum erat, tametsi Mahometani essent infensissimi hostes, nullo tamen certamine Europæos laceffiverunt; existimantes se duos inter litigantes tuto latere posse cum fiducia victoriæ. Nec tamen interea malo suo adverterunt, quòd si methodus Europæorum publici juris fieret, unà ipsorum, ut alia quælibet minùs certa exolesceret. Ubi Europæa doctrina culmen tenuit, tum primùm rerum suarum satagere & ipsi connisi sunt. Contigit unum ex ipsorum numero, qui alijs paulo amplius in arte profecerat, petitâ, sed non impetratâ licentiâ, quam concedere ad Tribunal rituum pertinebat, longiùs ad australes scilicet provincias, privata ex causa discedere. Eo profecto tribunal se despectum, ut verè res erat, reputans, libello de hoc Regem admonuit, & transgressorem dignitate dejici fecit. Hic post biennium revertens, & se munere dejectum non ferens, cum putaret Patrem Adamum autorem fuisse, passione cœcus de innocente vindictam sumere statuit: Collato itaque Calendario anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi septimi cum suo,

suo, cum longè dissidere utraque adverteret, imperitus excerpta, quæ suo non concordabant, bis dato libello apud Regem calumniari capit. Inter alia hæc subnotabat, quæ legerat. Eclipses nimirum solis eo anno binas fore: Mercurium item mense octavo, ortu heliaco vespertino non apparituum. Viderat constellationes capitis cum balteo Orionis transpositas, & tandem astrologica quædam principia, doctrinam genethliacam concernentia ex Calendario sublata. Hæc tam aptè & ad captum vulgi accommodata, caput etiam pœnæ devovens si erraret, vel si Regi, maxime de Mercurio imponeret, proposuit; ut à Chinesibus, quibus ea, quæ genethliacam attinent, partim juxta rei veritatem necessario, partim quoque studio erepta fuerant, applausum; apud Tartaros verò dubiam fidem Calendario Europæo fecerint. Quid ageret Pater, nisi ut, cum adversarius ad cæli motus & phænomena appellâset; etiam præscripta revolutionum fiderearum tempora præstolaretur? Multos ille interim sparsit rumores de Patre, quòd gratiâ Imperatoris exciderit: quòd ab eo increpitus, & carceri mancipatus deliteat, de Calendario autem, quòd toto cælo exeret, quòd fallat; & alia quævis pro libitu & per sectarios, qui Pequini magno numero comorabantur. Poterat tribunal rituum, quod veritate toties

demeruerat Pater, præfocare insaniam: nisi æmulatio propinquorum Magistratuū suppressionem alterius cupidius ambivisset. Cecidisset ille causâ sub proximam Eclipsin quæ à dato libello semestri contigerat; sed tribunal rituum sententiam ad Octobrem rejecit; quo Mercurius litem dirimeret ortu suo, vel occasu. Ita ad fabularum leges vel ex fraudum architecto docendi integritatem doctrinæ Europææ, in quam eminus intueri præ livore, atque nuper in solem non poterant.

Imperator interea, ne aliter favore obrutus diceretur, prudenter rem totam cœlo, ac Patri concedidit. Quinquies eo temporis intervallo familiariter cum isto collocutus, nihil hac de re movit; nec cum ipso Pater. Hoc Patris silentium postea demiratus Rex fiduciam defuisse putabat, quâ candidè tam benevolo, quàm provido Principi causam communicaret. Tum Pater; Noli Domine, inquit, mihi deinceps improperare quemquam, Majestatis vestræ me favore liberatum, cum ego in hac re mihi ipse sufficiam: Hoc unum rogo; ut quoniam in tribunali rituum Sinenses, homini illi, plus æquo favent, qui à vestra Majestate petierunt, ne omnium tribunalium Præsides, sed solùm indigenæ jubeantur definito tempore, ac die in specula mathemati-

ea adesse ; ut unum atque alterum ex Magnatibus Tartaris , quibus fudit , velit simul eò accedere , & præterea , ut aliquos ex quocunque tribunali præcipiat stellas illas , apud quas pro illo tempore Mercurius inveniendus dicitur , cognoscere ; quoniam certò mihi persuadeo , quòd si Mercurius non apparuerit , æmulum , quamlibet aliam pro illo monstraturum , nempe ut felem pro lepore vendat ; ita enim verò singulos , qui invitati sunt , seriem veri discursuros , atque in sententiam liquidius ituros. Consensit promptissimè Rex , & duos quidem Proceres motu proprio inconsulto tribunali rituum , ut semper assisterent ; alios verò tres , inter quos alter Tartarus à supremo Colaorum tribunali , adjuncto quarto ex tribunali rituum , ut quotidie domum PP. accederent , ibique noctu stellas specularentur , delegavit. Hi , quandoquidem adhuc erant florentis ætatis & ingenij , ob idque in maximis dignitatibus constituti , non solùm illius loci , sed totius hemispherij stellas intra paucos dies memoriæ mandârunt . Ut dies vigesima quarta lunæ , quâ ille Mercurium ex radijs solaribus emergurum prædixerat , adfuit ; Omnibus ad speculam confluentibus non solùm Præsidibus , & reliquis è magistratu , sed plurimis alijs simul curiositate adductis , adeò repletus est

est

284 *Initia Expedi. Christianæ ad Chines.*
est locus, alioquin spatiosus, ut homines propè
non caperet. Æmulus illâ multitudine lætus,
serenissimo cælo, triumphum ante victoriam
canere incipiens, & ab hoc instrumento ad ali-
ud, artis suæ ostentator, transfiliens omnium
in se ora convertit. Nihil aliud in votis habe-
bat, quàm ut Europæum Astronomum ad con-
tentionem aliquam suborientis iracundiæ pro-
vocaret. Si cætera aberrandum esset à prædi-
ctionis astronomicæ veritate; Sanè fuisset istud
phænomenis cœlestibus importunum magis
spectaculum, adeoque errore ipso cujuscunque
calculi amplius erroneum. Quapropter totius
animi compos secessit ad partem Patris; & quam-
vis à multis invitatus, ut accederet, solus ele-
git sedere seorsim de eventu rei securissimus,
quàm in fluctu hominum & opinionum, vel
dubio eventuum, vel æstui disputationum vela
pandere. Optimates, qui prius à Patre stellas
dignoscere didicerant, interrogârunt; ecquis
obseryandi modus? quandoquidem æmulus om-
nia instrumenta versùs locum ubi Mercurium
crediderat appariturum, jam direxerat. Sub-
junxit Pater: oculos dirigere sufficiet. Non
enim de circumstantijs loci & graduum in qui-
bus ipse consistit, sed solùm de notanda ejus
præsentia visibili quæstio agitur. Oculos igitur
ad occidentis plagam attollite; non aures ad
verba arrigite. His dictis itum rursus in diversa,
&

& interjecta quies, donec lux crepusculorum evanesceret, imò dum minimæ tandem stellulæ toto cœlo accenderentur, quando solus Mercurius, qui desiderabatur ab æmulo, non comparuit: excusandus fortè à legationum frequentia si in Utopia quæreretur. Adversarius perquam anxius, quoniam de apice sententiæ, & capite agebatur, oculos abstergere; simulare hebetudinem aspectûs, enumerare astra & insuffragium cogere, ac tandem malitiosissimè digitum in lancem meridionalem protendens: aspiciant Domini mei, inquit, mihi enim oculi caligant, an non sit iste Mercurius, quem jam dudum oculis quæsivimus: ecce ut inter refractionum nebulas clarus apparet. Divinâ providentiâ factum, quòd impetrati à Rege è Senatoribus tres, aliquot antè diebus recentem astrorum notitiam, quam acceperant, ad observationem attulerint. Oculis namque nec livore nec humore suffusis, nihil de Mercurio capientes; alias autem constellationes omnes emensi, sua signis suis astra accommodantes, in audaciam fascini, quod intendebat veterator, invecti: impudentissimè inquirunt; Non hic Mercurius sed libra est. Offundis figmenta Republicæ pro doctrina: aliud astra, aliud imperitia tua docet. Hæsit enim verò appensus in statera, & minùs habens, pro planeta oriente occiduum existimationis suæ sidus aspexit.

Cæ.

286 *Initia Expedi. Christiana ad Chines.*

Cæteri quin etiam Magistratum Proceres tædio vigiliæ jam propè tertiæ, moram inexpectatam, & noctem inassuetam dedignati, meritâ animadversione impostorem perstrinxerunt. Indignantibus illis ipse consternatione vasa colligit, & serò nimis adventantem Deorum nuncium diu moratus, fatetur tandè Mercurium ab itinere, nescio quò, divertisse, & pro ea die Chinesibus non oriturum, indormisse apud Antipodes: post dies autem quatuor aut quinque certius omni fidere conspiciendum. Binas igitur, quas designaret, noctes postularunt, quibus iterum iretur in scenam, ut tandem scientiæ experimentum faceret: quod Regi per illum sollicitato atq; avidè opperienti referrent. Elegit ille vigesimum nonum, octavi, & quintum proximi mensis, quo spatio temporis longissimè distabat à Sole Mercurius nempe gradibus viginti quinque plus minus, deberétque omnino conspici, si hæc differentia apparitionis in Zodiaco, non ut ipse ignoranter in circulo altitudinis foret computanda. Dejectum nihilominus speratâ comendatione exceperunt obviis ulnis nonnulli, ne omnino periret, eâ prorsus insolentiâ per quam nulla sine patrono est fabula. A Præsidente Collegii rituum alter, quod hominem non planè perditum vellet, consultavit fortuito cum socio, quid libello

bello ad Regem destinato de tota re actum indicari placeret? videbatur significandum apparuisse quidem planetam, sed inter nebulas non satis à quolibet præterquam Astronomo peritissimo observandum. Mahometanum non fefellisse, nisi inexpertos & imperitos. Non quibuslibet oculis fidem in aspectibus adeò delicatis haberi posse. Captum inter tenebras consilium non latuit propè nec opinanti huic consultori adstantem P. Adamum: minus latuit Tartarum, qui consultationi intervenerat: & indignissimè prostitutam sic veritatem ferens: nunquid inquit, oculos istorum omnium occæcare, aut ora claudere quis vestrum poterit, ut visa negent; non visa constanter præter veritatem affirmant? Neque ipsum effugit Imperatorem præmeditata fallacia; postea enim de hoc ipso actu edoctus egregiè complicem hunc inanis doctrinæ officio dejecit, quin & opponere sui defensionem parantem inauditum præcepit castigari.

Interea Regem, dum in specula res ageretur, duo æquè suspensum tenebant, curiositas de eventu observationis; & sollicitudo pro Patre. Moræ impatiens alternos ire & redire equites jubebat, qui annunciarent, quid ultrò citròq; cœli aspices decernerent. Præterea aliū cum duobus

bus Ephebis ad ædes P P. præmittit, qui Patri Adamo ab observatione reverenti Regio nomine suaderent: ne animum desponderet; si error ex Europæo calculo subrepisset, recipere in sese Regem quidquid foret quò sefellisset: non solâ exactæ methodi causâ in expendendis astris à Patre traditâ hunc amari abs se: multis insuper nominibus gratum sibi illum existere. Verùm defensio intra voluntatem stetit, & consolatio auctarium benevolentia fuit, non ara necessitatis.

Ferunt Imperatorem eodem vespere assumptis novem Eunuchis speculam conscendisse, quam intra palatium construi fecerat, eoque tympanum transferri mandasse, quod ipse, quamprimum aulicus, allato de non visâ Mercurij stella nuntio, ad Regem redierat, arreptis in victoriæ tesseram bacillis, complofis prius in signum lætitiæ manibus, exercuit, quasi ipse triumphum, non Pater duntaxat caneret. Amulus interea in carcerem detrusus, ibidem ad alteram usque observationis diem servatus est, ac tunc inde eductus catenâ ferreâ collum obeunte novum in specula spectaculum fecit; non jam tam insolens aut eloquens, ac olim; ut qui ferreâ necessitate stringerentur ad modestiam. At neque tum propitio sidere adstitit Mercurius: evocari à latibulis non voluit: iterumque ars imperitum Astronomum & expectatio

statio convocatos hospites fefellit. Socii impostoris, qui primâ vice magno numero honoris causâ deduxerant, dilapsi ocyùs: Ipse in carcerem retractus, ibi temeritatis suæ supplicium & judicum sententiam dies aliquot expectavit, quam Sinenses exilio, Tartari pœnâ capitis definiverant. Attamen in tenebris copiosior lux perduto homini affulsit. Primum Pater Mercurium pro illo se apud Regem gratiâ & eloquentiâ quâ valebat, futurû spondit. Benignius postea Jovis sidus inopinatò affulsit. Nam interea ex Reginae Matris incolumitate, quæ virus morbillorum evaserat, in communi totius Imperii lætitia, cum aliis quàm plurimis criminum reis publicâ fortunâ servatus est.

Ita argumento planè recenti veritas Europæi calculi rursus comprobata novo fulcro firmata est in animis omnium. Nec dubium est, momentum illi ab ista jactatione prioribus illustrius accessisse. Quo enim olim tempore instaurandis Chinensium Ephemeridibus manus admotæ sunt, Doctor Paulus autoritate suâ judicium vulgi moderabatur, neq; erat, qui probatissimo viro audax refragaretur. De illo proinde Platonicum illud usurpabant præterea conticentes universi: ipse dixit: quasi verò veritati rerum intrinsecæ, atque imprimis observationum sinceritati sufficere unum, aut plures in eo studio versari,

T

ri,

290 *Initia Expedit. Christiana ad Chines.*
ac censi insignes. Petrus, qui suffectus
fuerat, quod suffragium novæ methodo ab ex-
istimatione propria nequiret efficacius impen-
dere, ad cælum & inspicenda astra, atque cum
prognosticis conferenda provocavit; & verò
frequenti observatione evicit illud, ut Regi
persuaderetur artem istam non fallere. Ite-
rum Mahometani hujus audacia crepantibus
buccis personabat, incertam & inutilem esse
methodum, supplendam domesticâ, aut saltem
Mahometanorum: solâ Regis gratiâ & favore
interim subnixam persistere. At ubi Marte,
non verbis transigendum fuit negotium; ab i-
psis sideribus submissum testimonium sinceræ
doctrinæ, atque à rituum Collegio toti Impe-
rio probatum evulgatumque est: Mahometa-
nâ juxta atque indigenarum Astronomiâ Eu-
ropeæ palmam concedente. Cæterum Mer-
curius, qui calculatori imperito suis latebris
tenebras offudit; non minus Præsidi Tribuna-
lis rituum Mahometano impensè tunc faventi
ominosus fuit. Anno vertente, ipso observa-
tionis olim habitæ die pœnas dedit studij in A-
stronomum illum: cujus sectæ plurimum debe-
bat, quod largitionibus maximis per eam de-
vincatus, sibi, ac officio suo (erat simul de mo-
re mensæ Regiæ præfectus) oppidò, ac basi-
licè consuleret. Natus erat Regi filiulus, quem
ipse, quòd hunc Regiæ amor studiosissimè
com-

complecteretur, successorem Imperij jam tum destinaverat. Attamen aliter DEO visum fuit. Vix trimestre emensus parvulus vivere desijt. Tumulando huic ingentes expensæ, & Mausolæum Cæsare condignum assurrexit. Dies funeralibus, quin etiam hora, quâ tumulo inferri debet, pro more & reverentia Principum assignata, eaque septima matutina.

Expedienda Præsidi rituum incumbabant singula. Apparatum ille equidem, ac diem; non ita horam, fortè imparatior, observavit; cæremonijs ad meridiem usque dilatis. Monebant Collegij Mathematices Alumni, quibus præest Pater Adamus, septimam abijisse, atque octavam propè insequi. Ille non audiens, insuper affectas admonet; ut composito mendacio errorem temporis Præsidi Mathematices adscribant; qui alienum à statuto demandasset, unaque ne quid promovendæ imposturæ omitteret, diploma decretorium temporis, ac momenti, sigillo Magistratûs signatum, substituto alio non authentico commutat. Piaculi res erat acerbissimè luendi, edictû publicû venerationemq; Regiâ fraudasse. Admissi tamen criminis olim certo evulgandi altum per multos dies silentium fuit. Prævenire poterat præses, & delictum, quod inultum diu latere non poterat, ultro fateri, ac veniam deprecari. Hæsit pervicax in proposito totos dies

quadraginta culpam, sicubi palam erumperet, illico regeſturus in Europæum Sacerdotem: Jámque Pater per ſuam diſſimulationem poterat videri delicti complex. Itaque inſidias libello ad Regem prævenit, & ſeriem facinoris enarrans implorat innocentiae patrocinium. Eodem die cauſa ad Judices relata, & abiudicata eſt Præſidi; tum quòd horam aſſignatam neglexiſſet; quòd ſimulatione apud Regem uſus eſſet; quòd calumniatus Collegij Aſtronomorum Præſidem, omni exutus dignitate, in ordinem vulgi redactus eſt. Complex, qui operam fraudibus accommodaverat, carceri perpetuo mancipatus; Socii exilio condemnati ſunt: Nimirum ubiq; malo conſilio conſultori peſſimo; & foveâ primùm omnium iis, qui effoderunt periculosa.

Submotum fuiſſe de via hunc præſidem, rebus hujusce Miſſionis, ac converſioni Chineſium impenſè profuit. Jam pridem ſuboffenſus iſte ſtudebat rectis artibus ſubdolè rebus P. P. ac Neophytorum paſſim incommodare; erupturus ut proximè videbatur, occasione datâ tandem in apertum hoſtem.

Ea verò, quæ mox geſta ſunt pro re Chriſtiana, in immanem ſcopulum, ſi ipſe perſtiſſet, planè incurriſſent. Per id tempus Regulorum Cantonienſium unus, à quibus tranſi-

tum

tum in Chinas debent impetrare Patres Societatis, incertum qua de causa, P. Franciscum Ferrari comprehensum, & in carcerem conjectum vinculis oneraverat: non nisi pactâ triū millium aureorum pecuniâ dimittendum. Simul advenerant ab Europa Socii Amacaum, Lusitanorum emporium, Chinas ingredi flagitantes. Ad hæc P. Simon de Concha nuper Romanis literis renunciatus Visitator, Regno egredi ad Præfecturam suam nullâ ratione permittebatur. Itaque nactus liberum jam Regis ab adversario sibi hæctenus plurimum metuendo latus; usitata, indultâque toties cum fiducia accessit, atque ætatem ingravescentem, & canos in obsequio Imperii multiplicatos prætendens petiit; uti Rex socios Amacai expectantes liberè Regnum ingredi vellet: ex iis nonnullos esse, qui mathematicas artes calle- rent, quique possent sibi per devexam ætatem, quamvis non in officio Magistratûs, saltem in munere Doctoris, ac Magistri succedere: Suffi- cientes deinceps iis laboribus, quibus ipse per senium exequendis jam imparem se profiteretur. Persuasit quod rogabat, obtinuitque edictum Pater; quo cum Collegio rituum ami- cè & pacificè collato, publico senatûs hujusce consulto decretum est; ut non solùm admitte- rentur, qui in promptu erant; sed & sumptibus è publico subministratis Pequinum usq; dedu-

cerentur, itinere sexcentarum & amplius Leucarum: Pater item Concha simili sumptuum obsequio deduceretur Amacaum, literis ad Pro-Reges ubiq; locorum datis, quibus admonerentur officii, & quantocyus expediendæ Regiæ voluntati se accingerent. Omnia deniq; quæ Senatus decreverat, iteratò inspexit Rex, confirmavitque.

Quo felicissimo eventu primùm stabilita Missio per Astronomicam Methodum receptam, & approbatos calculos Europæos, firmatæque exinde P. P. ac Neophytorum res in tuto, & à vexatione gentilium immunes esse cæperunt. Deinde ad publicam in fide instructionem & conversationem Chinensis Imperii adaper- tum ostium ingens; in publicam Pequinenfium lucem, hoc est in Regni viscera, quæ procurre- re in partes omnes postea fidenti⁹ liceret, evo- catis plena cum potestate Evangelii præconib⁹. Quæ singula sanè eximia uni instaurationi E- phemeridum & Mathematicarum disciplinarū cultui in acceptis. Post DEUM referre, quando conatus cæteri fluctibus jactati perpetuis⁹ persæpe sefellerunt, quis pro- hibeat?